

Teresa Paradowska

Jakość życia osób niepełnosprawnych i ich rodzin na przykładzie rodzin uczniów Zespołu szkół Specjalnych w Żninie

Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy.
Transdyscyplinarne Studia o Kulturze (i) Edukacji nr 3, 83-91

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Teresa Paradowska

Jakość życia osób niepełnosprawnych i ich rodzin na przykładzie rodzin uczniów Zespołu szkół Specjalnych w Żninie

1. Rozważania wstępne

Zespół Szkół Specjalnych w Żninie jest placówką edukacyjną, pod taką nazwą funkcjonującą od 1998 roku. Powstał on na bazie Szkoły Podstawowej Specjalnej nr 4, która swoją działalność datuje od 1973 roku. Pierwszym dyrektorem szkoły była pani Irena Sporna, prekursorka szkolnictwa specjalnego na terenie miasta i gminy Żnin. To ona już od 1971 roku organizowała pierwsze klasy specjalne dla uczniów z różną niepełnosprawnością intelektualną w Szkole Podstawowej nr 1 w Żninie. Po przejściu na emeryturę pani Ireny Spornej dyrektorem szkoły zostaje pan Kazimierz Jańczak, za czasów którego powstaje piękny budynek szkolny wraz salą gimnastyczną, dobudowany do istniejącego już obiektu szkolnego. Od 1997 roku do chwili obecnej dyrektorem szkoły jest pan mgr Grzegorz Koziłek. To za jego kadencji powstały nowoczesne pracownie wspomagające i zapewniające jak najlepszy wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną. Omówię je bliżej przy krótkiej charakterystyce zajęć, jakie oferuje nasza szkoła swoim podopiecznym. Do Zespołu Szkół Specjalnych w Żninie uczęszczają dzieci i młodzież z różnym stopniem niepełnosprawności umysłowej jak również ze sprzężeniami. Uczniowie uczą się na różnych etapach edukacyjnych począwszy od Szkoły Podstawowej poprzez Gimnazjum na Szkole Zawodowej skończywszy, jeżeli chodzi o dzieci i młodzież z lekką niepełnosprawnością umysłową. Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną umiarkowaną i znaczną kończą edukację na Szkole Przystosobiającej do pracy.

Uczniowie oprócz zajęć edukacyjnych objęci są różnego rodzaju zajęciami dodatkowymi usprawniającymi różne zaburzone funkcje organizmu, po uprzednim zdiagnozowaniu i zakwalifikowaniu na dane zajęcia przez specjalistów z danej dziedziny. Do takich zajęć można zaliczyć:

Zajęcia rewalidacji indywidualnej w nowoczesnie wyposażonych gabinetach rewalidacyjnych. Zajęcia te służą wyrównywaniu braków w różnym zakresie, w tym:

- ćwiczenia ogólnej sprawności ruchowej i usprawnianie manualne
- ćwiczenia funkcji wzrokowej i orientacji przestrzennej
- ćwiczenia percepcji słuchowej

W zajęciach rewalidacyjnych wyróżniamy:

1. zajęcia dydaktyczno- wyrównawcze, na których wyrównuje się braki wiadomości szkolnych z różnych przedmiotów.
2. zajęcia korekcyjne w skład których wchodzi:
 - korekcyjno-kompensacyjne, w pięknie urządzonej sali integracji sensorycznej, prowadzone przez nauczyciela wuefistę po studiach podyplomowych w tym kierunku,
 - gimnastyka korekcyjna, w sali ze sprzętem do korekcji wad postawy
 - zajęcia logopedyczne,

EEG Biofeedback czyli Elektroencefalograf – biologiczne sprzężenie zwrotne, metoda wykorzystująca wiedzę medyczną, psychologiczną, pedagogiczną i bioinżynierię w celu zwiększenia możliwości naszego umysłu poprawiająca szybkość myślenia, kreatywność i pamięć. Zajęcia prowadzi nauczyciel terapeuta po przygotowaniu medycznym i pedagogicznym w specjalnie przygotowanym gabinecie.

Metoda Tomatisa (stymulacja audio- psycho- lingwistyczna) dla osób, u których stwierdza się zaburzenia uwagi słuchowej i lateralizacji słuchowej. Dzięki ćwiczeniom istnieje możliwość ich poprawienia. Terapia ta polega na słuchaniu odpowiednio przygotowanego materiału dźwiękowego przez specjalne słuchawki, gdzie dźwięki podawane są drogą powietrzną oraz kostną. Zajęcia prowadzi nauczyciel logopeda po specjalnym przeszkoleniu.

Sala doświadczania świata głównie dla dzieci i młodzieży autystycznej. Przebywanie w tej sali zapewnia stymulację i odprężenie za pomocą zapachu, dotyku, dźwięku, koloru i światła. Oddziałuje korzystnie na poznawcze, zmysłowe i fizyczne niepełnosprawności.

Zajęcia socjoterapeutyczne z pedagogiem szkolnym prowadzone dla uczniów indywidualnie, jak również dla zespołów klasowych.

Trening zastępowania agresji z psychologiem szkolnym.

Oprócz wszystkich powyżej wymienionych zajęć usprawniających prowadzone są również różnego rodzaju zajęcia grantowe, na realizację których nauczyciele zdobywają pieniądze z różnych źródeł finansowania. Ostatnio realizowane zajęcia grantowe, to m. in.: „Przyjaciele Tomka Wszędobylskiego”, „W krainie baśni”, „Gry i zabawy jako alternatywa i ucieczka od nałogów”, „Projekt SOS! Na ratunek przyrodzie!”, który zyskał uznanie ekspertów i otrzymał wsparcie finansowe od

fundacji Nasza Ziemia oraz firmy Henkel, oraz szereg innych zajęć prowadzonych przez nauczycieli na rzecz uczniów naszej szkoły zupełnie bezpłatnie.

W szkole działa również koło ekologiczne, na zajęcia którego uczęszczają uczniowie Szkoły Podstawowej i Gimnazjum.

W ostatnim roku szkolnym reaktywowano też drużynę harcerską, która zbiera się regularnie na zbiórkach raz w tygodniu. W ramach działalności drużyny harcerze byli na Zlocie Nieprzetartego Szlaku, gdzie zdobyli liczne nagrody i dyplomy. Na zbiórkach dzieci i młodzież uczy się współdziałania w grupie jak również integracji z innymi harcerzami. Działalność ta świetnie wpływa na uspołecznianie dzieci i młodzieży.

Oprócz zajęć dla uczniów, prowadzone są działania na rzecz pedagogizacji rodziców. Zajęcia te prowadzi pedagogzy i wychowawcy klas.

Rodzice mogą również skorzystać z porad psychologa szkolnego w zakresie problemów wychowawczych.

Jak można zauważyć z powyższych danych Zespół Szkół Specjalnych w Żninie jest placówką prężnie działającą, z bardzo dobrze przygotowaną kadrą, która ma na celu dobro uczniów i ich rodziców. Dba o wszechstronny rozwój swoich wychowanków. Grono pedagogiczne z dyrekcją na czele nie szczędzi swojego wysiłku i czasu aby poprawić warunki nauki i pracy wychowawczej w tej placówce. Nauczyciele współpracują z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Poradnią Psychologiczno -Pedagogiczną, z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i Kuratorami uczniów w celu lepszego oddziaływania na swoich podopiecznych i ich rodziny.

2. Wyniki Badań własnych

Badania miały na celu poznanie jakości życia uczniów i ich rodzin, ponieważ mało jest takich badań a pomogą one mnie i innym wychowawcom w jeszcze lepszym oddziaływaniu wychowawczym na swoich wychowanków. Sama chodząc po instytucjach, które jak mi się wydawało powinny znać sytuację materialną rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie, byłam odsyłana z MOPSU do Starostwa Powiatowego a stamtąd do PCPR- u, gdzie również nie ma takiej ewidencji, ile interesujących mnie rodzin korzysta z pomocy centrum, dlatego też skonstruowałam ankietę, która pozwoliła mi na zdiagnozowanie środowiska rodzinnego uczniów. Korzystałam również z książki uczniów Zespołu Szkół Specjalnych w Żninie. Prowadziłam rozmowy z rodzicami i wychowawcami jak również z uczniami.

W Zespole Szkół Specjalnych w Żninie uczyło się ogółem na dzień 01–09–2008 roku 160 uczniów. W ciągu roku szkolnego z listy uczniów zostało skreślonych 12 uczniów, ze względu na nieuczęszczanie do szkoły. Wszyscy ci uczniowie ukończyli 18 rok życia. Tak więc w ostatnim dniu nauki szkolnej

w roku szkolnym 2008/2009 było 148 uczniów z tego 16 objętych jest nauczaniem indywidualnym. Szczegółowe dane przedstawiono w kolejnych tabelach. Tabele uwzględniają uczniów, bez tych skreślonych z listy, czyli 148.

Tabela 1. Uczniowie Zespołu Szkół Specjalnych w Żninie z podziałem na płeć miejsce zamieszkania i poszczególne szczeble kształcenia

	Chłopcy	Dziewczęta	Miasto	Wieś
Klasy I–III Szkoły Podstawowej życia	7 w tym 2 na nauczaniu ind.	5 w tym 3 na nauczaniu ind.	4	8
Klasy IV–VI Szkoły Podstawowej życia	5 w tym 1 na nauczaniu ind.	2 w tym 1 na nauczaniu ind.		6
Klasy IV–VI Szkoły Podstawowej	12	3	6	9
Klasa I Gimnazjum życia	9 w tym 3 na nauczaniu ind.	2 w tym 1 na nauczaniu ind.	4	7
Klasy II–III Gimnazjum życia	8 w tym 3 na nauczaniu ind.	4 w tym 2 na nauczaniu ind.	3	9
Klasa I Gimnazjum	8	3	4	7
Klasa II Gimnazjum	5	6	5	6
Klasa III Gimnazjum	9	5	5	9
Klasa I Szkoła Zawodowa	7	6	3	10
Klasa II Szkoła Zawodowa	7	4	1	10
Klasa III S zkoła Zawodowa	10	7	2	15
Klasa I–II P. D. P.	3	4	1	6
Klasa III P. D. P.	2	5	6	1
Ogółem	92= 62%	56=38%	45=30%	103=70%

Jak widać z danych liczbowych, które prezentuje powyższa tabela w Zespole Szkół Specjalnych w Żninie uczy się 92 chłopców czyli 62%, co stanowi ponad połowę społeczności uczniowskiej i 56 dziewczynek, co daje tylko 38% uczniów.

Większość uczniów pochodzi z okolicznych wsi, bo aż 70%, czyli 103 osoby, tylko 30%, tj 45 uczniów mieszka w miasteczkach takich jak: Żnin, Łabiszyn, Barcin i Janowiec Wielkopolski.

W Zespole Szkół Specjalnych uczą się uczniowie z różnymi stopniami niepełnosprawności intelektualnej, co obrazuje kolejna tabela.

Tabela 2. Uczniowie według stopnia niepełnosprawności intelektualnej z podziałem na płeć

Płeć Stopień	Lekki	Umiarkowany	Znaczny	Głęboki
Chłopcy	58=39,2%	23=15,5%	9=6,2%	2=1,3%
Dziewczeta	33=22,3%	17=11,5%	2=1,3%	4=2,7%
Ogółem	91= 61,5%	40=27%	11=7,5%	6=4%

Z informacji liczbowych ujętych w powyższej tabeli można odczytać, że najwięcej uczniów w Zespole Szkół Specjalnych w Żninie jest z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, bo aż 91 uczęszczających, co stanowi 61,5%. W tym 58 chłopców, czyli 39,2% wszystkich uczących się i 33 dziewczynki, co czyni 22,3% uczniów. Kolejną grupę tworzą uczniowie z umiarkowaną niepełnosprawnością intelektualną w liczbie 40 uczniów, czyli 27% społeczności, z czego znowu przeważającą liczbę a mianowicie 23 co daje 15,5%, stanowią chłopcy a 17 czyli 11,5%. 11 uczniów w Zespole Szkół Specjalnych, to uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym, to 7,5%, z czego 9 chłopców, co daje 6,2% i 2 dziewczynki, 1,3%. Najmniej liczną grupę w Zespole stanowią uczniowie z głęboką niepełnosprawnością, jest ich tylko 6, a więc 4%, wszystkich uczniów. W tej małej grupie więcej jest dziewcząt, bo 4, co robi 2,7% i 2 chłopców, 1,3%.

Tabela nr 3 zawiera dane dotyczące struktury badanych uczniów, w tym rodziny pełne, zastępcze, niepełne po rozwodzie, niepełne ze względu na śmierć jednego z rodziców i wychowanków domu dziecka z uwzględnieniem stopnia niepełnosprawności intelektualnej. Struktura rodziny ma duży wpływ na warunki bytowe rodzin z dzieckiem bądź dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie. Jest to oczywiste, gdyż samotne matki przeważnie swój cały czas poświęcają dzieciom dlatego też z reguły nie pracują, co wśród matek naszych uczniów niemalże jest normą.

Tabela 3. Struktura rodzin badanych uczniów

Struktura Stopień	Pełna	Rodzina zastępcza	Niepełna (rozwód)	Niepełna (śmierć)	Pobyt w Domu Dziecka
lekki	71	2	6	9	3
umiarkowany	30	1	5	4	-
znaczny	7	-	2	2	-
głęboki	6	-	-	-	-
Ogółem	114=77%	3=2%	13=9%	15=10%	3=2%

Najwięcej rodzin, stanowią rodziny pełne, czyli takie w których wychowaniem dzieci zajmują się oboje rodzice, to aż 114 rodzin na 148, co daje 77% badanych rodzin. Kolejne grupy, to rodziny niepełne, gdzie wychowaniem zajmuje się jedno z rodziców, po śmierci drugiego, w tych wszystkich 15 przypadkach są to samotne matki- wdowy, ta grupa, to 10%. Podobną ilościowo grupę, bo tylko o 2 rodziny mniej, stanowią samotne matki, które są po rozwodach i którym sąd powierzył wychowanie dzieci, to 9%. Równoliczne grupy, to rodziny zastępcze ze względu na śmierć obojga rodziców i dzieci którym rodzicom ograniczono prawa i przebywają w Domu Dziecka, tych rodzin jest po 3, czyli po 2% badanych.

Ogromne znaczenie dla powodzenia materialnego rodzin ma ich liczebność, szczególnie stan posiadania dzieci, co przedstawia kolejna tabela.

Tabela 4. Liczebność rodzin, w tym ilość dzieci ogółem i dzieci z niepełnosprawnością intelektualną

Ilość dzieci	Jedno	Dwoje	Troje	Czworo	Pięcioro	Więcej
Ilość rodzin ogółem	17=11,5%	35=23,6%	39=26,4%	25=16,9%	13= 8,8%	19=12,8%
W tym dzieci niepełn. int.	83=56,1%	28=18,9%	17=11,5%	8=5,4%	5=3,4%	7=4,7%

Dane liczbowe ukazują obraz wielodzietności rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie. Tylko 17 rodzin, co daje 11,5% ma jedno dziecko, którym jest właśnie uczeń bądź uczennica naszej szkoły. Najwięcej natomiast jest rodzin z trójką dzieci, bo aż 39 rodzin, co stanowi 26,4%. Do licznej grupy należą również rodziny z dwójką dzieci, jest ich aż 35, co daje 23,6% badanych

rodzin. Są też rodziny z większą liczbą dzieci: z czwórką 25 rodzin, to aż 16,9%. Aż 19 rodzin posiada więcej niż pięcioro dzieci, 12,8%. Są wśród nich nawet rodziny z dziewięciorgiem dzieci. Najmniejszą grupę stanowią rodziny z piątką potomstwa, bo tylko 13 rodzin, 8,8%. Z tabeli można odczytać również ile rodzin ma jedno, dwoje, troje, czworo, pięcioro lub więcej dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, które uczęszczają, bądź uczęszczały w przeszłości do naszej szkoły. Są wśród nich rodziny z których całe pokolenia dzieci uczą się w Zespole Szkół Specjalnych. Rodzice wręcz zabiegają o to aby ich kolejne dzieci trafiły do tej szkoły. Jest to chyba również wygodnictwo z ich strony, bo nie trzeba kupować podręczników a i łatwiej iść domagać się pomocy z opieki społecznej. Najliczniejszą jednak grupę stanowią rodziny z jednym dzieckiem niepełnosprawnym intelektualnie, bo aż 83 rodziny, co stanowi ponad 56% badanych rodzin.

Ankieta zawierała również pytania o mieszkanie jakie rodziny zajmują, czy jest to dom, mieszkanie własnościowe w bloku, mieszkanie lokatorskie w bloku lub kamienicy, czy też mieszkanie wynajęte. Wyniki były dość zaskakujące, bo w XXI wieku większość badanych rodzin mieszka w wynajętych mieszkaniach, bez ciepłej wody, a zdarzały się również lokale bez żadnych wygód, bez łazienki i bieżącej wody. Na wsiach częściej dzieci mieszkają w domach ale są to często domy małe, w których mieszkają również dziadkowie i zdarza się, że rodzeństwo jednego z rodziców. Bardzo często rodzina z 6 lub 8 dzieci mieszka w dwóch pokojach i kuchni, bez wygód. Jest gro rodzin które czekają na lokale od miasta, a o które w tym rejonie bardzo trudno. Dzieci niepełnosprawne nie zawsze mają nawet kącik do nauki, nie mówiąc już o swoim pokoju. Rodzice nie robią nic aby ten stan rzeczy zmienić, czekają tylko na pomoc z zewnątrz. Nie podnoszą swoich kwalifikacji, nie starają się o pracę.

Stąd też w ankiecie pojawiło się pytanie o wykształcenie i zatrudnienie rodziców, jak również o dochody rodziny. Tu wyniki były zatrważające. Najwięcej rodziców było po szkole podstawowej a nawet jej nie skończyło, to ponad 50% badanych. Liczną grupę stanowili rodzice po Zasadniczej Szkole Zawodowej ale nie pracujący na stałe. Ojcowie często pracują dorywczo albo wcale. Tłumacząc w rozmowie z wychowawcami, że nie ma pracy albo za parę groszy się nie opłaci pracować. Nieliczni rodzice legitymują się wykształceniem średnim, nie mówiąc już o maturze. Tylko czworo z rodziców posiada wykształcenie wyższe. Wielu rodziców pobiera renty socjalne i zasiłki stałe z opieki jak również rodzinne, zasiłki rehabilitacyjne i pielęgnacyjne na dzieci. Wysokość miesięcznych dochodów całej rodziny przeważnie nie przekracza 1000 zł. Nieliczne są rodziny, które mają regularne dochody np. z tytułu posiadanego gospodarstwa lub wykonywanej pracy. Są też rodziny żyjące na skraju ubóstwa, które nie pracują ale radzą sobie w ich mniemaniu bez pracy w dzisiejszych czasach, czekając na pomoc od państwa. Doskonale wiedzą co gdzie można otrzymać. Przychodzą do szkoły i radzą się wychowawców i pedagoga jak co załatwić.

Na pytanie dotyczące oceny warunków materialnych swojej rodziny nieliczni odpowiedzieli, że są wystarczające. Większość uznała, że są niewystarczające albo bardzo złe. Nie lepiej było również z pytaniami o pomoc w wychowaniu dzieci. Prawie wszystkie ankietowane mamy odpowiedziały, że nie mogą liczyć na niczyją pomoc. Nieliczne odpowiedziały, że rodziny i szkoły. Natomiast zadziwiający jest fakt, że mimo tego iż większość rodzin korzysta z Pomocy Społecznej, to prawie nikt tego nie wpisał do ankiety.

Ankietowane mamy nie miały też wygórowanych marzeń. Najczęściej powtarzającym się marzeniem było zdrowie dla rodziny, spokój w domu, bezpieczne wakacje dla dzieci, więcej pieniędzy na jedzenie. Pojawiły się też marzenia związane z ukończeniem szkoły przez dzieci i znalezienie przez nie pracy w przyszłości, żeby miały lepiej niż ich rodzice.

3. Wnioski z badań i wskazania do dalszej pracy

Patrząc na wyniki badań dotyczące warunków bytowych rodzin uczniów Zespołu Szkół Specjalnych w Żninie można stwierdzić iż:

Większość rodzin żyje biednie, nie mając zaspokojonych podstawowych potrzeb życiowych.

Często gonitwa za pomocą zabiera im radość życia. Matki są smutne, znużone. Myślą tylko jak przeżyć kolejny miesiąc nie robiąc nic aby poprawić swój byt i swoich dzieci. Dostrzec u nich można wyuczoną bezradność, która często prowadzi do: deficytów poznawczych, motywacyjnych, emocjonalnych i społecznych.

Matki są niezaradne życiowo, wycofane, chociaż nie można tego generalizować, bo i w tym środowisku można znaleźć rodziny, gdzie zarówno matki jak i ojcowie starają się zarobić na utrzymanie rodziny. Włączają się też zarówno w życie dziecka jak i szkoły. Są to nieliczne wyjątki ale zdarzają się i tylko umiejętna współpraca wychowawcy z rodzicami powoduje, że można na nich polegać przy okazji różnych uroczystości klasowych, takich jak wigilia czy zakończenie roku szkolnego.

Pracując 27 rok w szkole a 25 w Szkole Specjalnej mogę stwierdzić, iż i w tym środowisku można dzięki przyjaznej atmosferze i właściwemu podejściu dużo zdziałać, trzeba tylko chcieć się zaangażować aby dotrzeć do swoich wychowanków i ich rodzin nie szcędząc często swojego prywatnego czasu.

Uważam również, że instytucje pomocy społecznej powinny więcej edukować rodziców w jaki sposób mogą oni poprawić swój byt a nie tylko wypłacać pieniądze na czym ich rola się często kończy. Szkoła stara się to robić również w ramach pedagogizacji rodziców oraz porad psychologa i pedagoga szkolnego. Jednak obserwując co się dzieje wśród rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi jest to jeszcze za mało. Trzeba poszukać właściwych metod pracy z rodzicami aby

do nich dotrzeć. Dlatego współpraca zarówno szkoły, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej jak i Opieki Społecznej z Rodzicami mogłaby spowodować, że sami by chętniej zadbali o swoje rodziny. Czasami wystarczy wskazać tylko właściwą drogę, co też w swojej pracy staram się robić jak najlepiej.

Bibliografia

- Chodkowska M. (1995). Dziecko niepełnosprawne w rodzinie. Socjalizacja i rehabilitacja. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Cudak S. (2007). Wychowawcze i emocjonalne funkcjonowanie rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym. Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej.
- Dykcik W. (2001). Pedagogika Specjalna, Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Karwowska M. (2007). Macierzyństwo wobec dziecka niepełnosprawnego intelektualnie. Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW.
- Księga uczniów Zespołu Szkół Specjalnych w Żninie 2008–2009.